

Asia: VN/5966/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle vanhemmuuslaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Aster-projektin lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle vanhemmuuslaiksi.

Kiittäen lausuntomahdollisuudesta Aster-projekti esittää oikeusministeriölle seuraavat huomiot.

Aster-projekti edustaa Keski-Suomen maakuntaa, Etelä-Savon sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymää, Pohjois-Karjalan sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymää sekä Vaasan seutua (Bothnia). Aster- projektin tavoite on rakentaa näille alueille uusi yhtenäinen asiakas- ja potilastietojärjestelmä sisältäen laajat sähköisen asioinnin palvelut. Tulemme palvelemaan sähköisen asioinnin uusilla ratkaisuilla kaikkiaan noin 700 000 väestömäärää kaikilla neljällä eri alueella.

Suomessa on tällä hetkellä käynnissä sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisia kärkihankkeita, joissa on tavoitteena digitalisoida eri toimintaprosesseja. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan digitalisaation visio vuoteen 2025- mallin tavoitteena on, että kansalainen asioi sähköisesti ja tuottaa tietoja omaan ja ammattilaisen käyttöön. Esimerkiksi LAPE- hankkeessa on kehitetty perhekeskusta ja sen digitaalista mallia. Hankkeessa tehdyn kyselyn mukaan sähköinen asiointi oli lapsiperheiden toivelistalla. Painotamme myös Aster-projektissa palvelujen digitalisoimista, niin, että Aster-alueemme kansalaisille sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ovat saavutettavissa sähköisesti esteettömästi ja tasa-arvoisesti tietoturvalisessa ympäristössä.

Suomi on jo nyt yksi maailman kärkimaista julkisissa sähköisissä palveluissa ja suomalaisilla on myös tutkitusti EU-maiden paras digiosaaminen. Kunnalliset sosiaali- ja terveydenhuollon sähköiset palvelut laahaavat jälkijunassa verrattuna yksityisiin tai muiden alojen sähköiseen palveluntuotantoon. Kansalaiset ja sote-ammattilaiset olisivat valmiita digiloikkaan ja toivomme,

että tämä otetaan vahvasti huomioon myös kansallisella tasolla. Jos edellytyksiä sähköiselle palvelutuotannolle ja tavoille ei tueta kansallisesti ja lainsäädännöllisesti, niin emme anna oikeaa mahdollisuutta digitalisaation mahdollisuuksille.

Tämän vuoksi koemme tärkeäksi tässä lausunnossa tarkastella vanhemmuuslain luonnosehdotusta sähköisten asiointipalvelujen näkökulmasta.

Esittämässämme täysin digitaalisessa mallissa (käyttötapaus) kuvaamme vanhemmuuden tunnustamisprosessin raskausviikolla 30–32 tapahtuvana videovälitteisenä etävastaanottona. Neuvolan terveydenhoitaja täyttää tunnustamisasiakirjat etävastaanoton aikana sähköisessä ilmoitusjärjestelmässä toimivan ohjaavan sovelluksen avustamana. Kun tunnustamisasiakirja on täytetty asianmukaisesti, vanhemmat kirjautuvat omaan asiointiportaaliin vahvan tunnistautumisen kautta ja allekirjoittavat tunnustamisasiakirjan sähköisesti. Tämän jälkeen asiakirja siirtyy automaattisesti DVV:n asianhallintajärjestelmän yhteyteen toteutettavaan tietovarantoon. Kun DVV:n tietovarantoon saapuu ilmoitus lapsen syntymästä, asiakirjat siirtyvät sähköisessä muodossa DVV:n virkailijalle tarkistettavaksi ja vahvistettavaksi. Kun vanhemmuus on vahvistettu, tiedot tallentuvat väestötietojärjestelmään. Tämän jälkeen DVV:ltä tulee tieto ja päätös vanhemmuuden vahvistamisesta molemmille vanhemmille sähköisesti asiointiportaaliin tai suomi.fi -palveluun.

Esittämässänne vanhemmuuslain luonnoksessa teillä oli ollut toisena vaihtoehtoisena toteuttamistapana esillä täysin digitalisoitu malli. Teidän esittämässänne mallissa tunnustaja ja tunnuksen hyväksyjä voisivat kirjautua sähköiseen järjestelmään esimerkiksi omilla pankkitunnuksillaan ilman, että vanhemmuuden tunnustaminen olisi paikkaan sidottua. Ehdotettu malli olisi kuitenkin edellyttänyt sellaisten periaatteellisten lähtökohtien kuten tunnustamisen ja tunnustamisen hyväksymisen välittömyysperiaatteen ja henkilökohtaisuuden uudelleenarviointia.

19§ vanhemmuuden tunnustaminen ennen lapsen syntymää

”ilmoitus on annettava henkilökohtaisesti ja synnyttävän äidin läsnä ollessa terveydenhoitajalle.”

Ehdottomassamme mallissa välittömyysperiaate ja henkilökohtaisuus täyttyvät videovälitteisellä etävastaanotolla.

Mallin katsottiin myös mahdollisesti lisäävään väärien isyyksien ja äitiyksien määrää ja siten myös olennaisesti vaikuttavan lapsen oikeudelliseen asemaan. Myös virheiden korjaamiseksi tarvittava viranomaistyö olisi todennäköisesti lisääntynyt.

24§ henkilöllisyyden toteaminen

”... suullisen kuulemisen vastaanottajan tulee todeta tunnustamislausuman tai hyväksymisen antajan tai kuultavan henkilöllisyys henkilösystodistuksen perusteella tai muualla tähän verrattavalla, luotettavalla tavalla.”

Ehdottamassamme mallissa henkilöllisyyden toteaminen Suomi.fi -palvelun kautta tapahtuva vahva tunnistautuminen ja henkilökohtainen kontakti videovälitteisellä etävastaanotolla näkemyksemme mukaan riittävät toteuttamaan henkilöllisyyden toteamisen.

Lainsäädäntöratkaisu on kirjoitettu tavalla, joka mahdollistaa jatkossa myös sähköisen tunnistautumisen ja sähköisen allekirjoittamisen äitiysneuvolakäynnin yhteydessä. Tätä ei katsottu olevan vielä teknisesti mahdollista toteuttaa tässä yhteydessä, mutta valtion sähköisten tunnistautumis- ja allekirjoitusratkaisujen kehittyessä tilanne voi tältä osin muuttua.

Sosiaali- ja terveydenhuollon muissakin palveluissa on noussut tarve sähköisille allekirjoituksille. Myös Aster-projektissa tavoitteenamme on hakea ratkaisua sähköisiin allekirjoituksiin, jotka voidaan tehdä reaaliajassa, esimerkiksi videovälitteisessä etävastaanottotilanteessa. Jos edellytyksiä sähköiselle palvelutuotannolle ja tavoille ei tueta kansallisesti ja lainsäädännöllisesti, niin emme anna oikeaa mahdollisuutta digitalisaation mahdollisuuksille.

Valviran ohjeistuksen mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön on arvioitava huolellisesti, soveltuuko annettava palvelu etäpalveluna toteutettavaksi (kts. Potilaille annettavat terveydenhuollon etäpalvelut - Valvira). THL:n ohjeistuksen mukaan neuvolan terveydenhoitaja jo ensimmäisellä neuvolakäynnillä informoi vanhempia isyyden tunnustamisen mahdollisuudesta perhetietoja selvitettyä, kun raskausviikot ovat edenneet isyyden tunnustamista soveltuville viikoille, asiassa voidaan edetä asianosaisten kesken. Terveydenhoitaja ja vanhemmat voivat yhdessä sopia videovälitteisestä etävastaanotosta fyysisellä käynnillä raskausviikoilla 22–24. Jos terveydenhoitajalla herää pienikin epäily vanhempien neuvolakäyntien välissä tunnustamisen oikeellisuudesta, niin hän siirtää tunnustamiskäsittelyn lastenvalvojalle, joka tekee isyyden selvittämisen.

Ehdottamamme malli tukee kehitteillä olevia valtakunnallisia digitalisoitumisen prosesseja. Näkisimme, ettei digitalisointi lisää tässä prosessissa väärinkäytösten tai virheiden määrää. Sen sijaan se jopa vähentäisi virheiden määrää muun muassa ehdotuksessa mainitun sähköisen ilmoitusjärjestelmän myötä, jossa terveydenhoitaja täyttää tunnustamisasiakirjat ohjaavan sovelluksen avustamana. Ilmoitusjärjestelmässä olevan tunnustamisasiakirjan tulisi olla niin sanottu ”älykäs” asiakirja, joka ei salli ammattilaisen edetä asiakirjalla ennen kuin kaikki tarvittavat tiedot on siihen kirjattu. Ongelma mahdollisista vääristä tunnustamisista olisi todennäköisesti jossain muualla kuin tunnustamisen menettelyssä tai tässä prosessissa. Haluamme painottaa näin lopuksi, että emme voi tehdä kehittämistyötä palvelujen ”väärinkäyttäjien” ehdoilla, jotka edustavat vain marginaalista osuutta palveluiden käyttäjistä. Ehdottamamme malli sen sijaan palvelisi isoa osaa väestöstä ja tukisi asiakaslähtöistä palvelujen kehittämistä julkisen hallinnon digitalisoinnin periaatteiden mukaisesti.

KÄYTTÖTAPAUS - TURVALLINEN VIESTINVÄLITYS - VANHEMMUUDEN TUNNUSTAMINEN

Yleiskuvaus

Käyttötapaus kuvataan alueellisen SOTE-portaaliratkaisun turvallisen viestinvälityksen prosessista ja tarpeista neuvolassa tapahtuvalle vanhemmuuden tunnustamiselle. Käyttötapaus kuvataan terveydenhoitajan, äidin, isän ja lastenvalvojan näkökulmasta.

Laatijat Anne Tirkkonen, Marjo Jokinen, Tuija Ahonen, Susanna Hytönen-Lukkarinen

Päiväys / Versio 05.05.2021 Versio 0.6

Prosessi: Käyttötapaus kuuluu neuvolan terveydenhoitajan luona tapahtuvaan vanhemmuuden tunnustamisprosessiin.

Käyttäjäroolit

rooli 1 Terveydenhoitaja (terveydenhuolto)

rooli 3 Äiti

rooli 4 Isä

rooli 5 Lapsi

Rooli 6 DVV

Esitiedot/ehdot

Avoliitossa asuvat vanhemmat haluavat hoitaa vanhemmuuden tunnustamisen ennen lapsen syntymää neuvolassa. Ensimmäisellä neuvolakäynnillä on informoitu isyyden tunnustamisen mahdollisuudesta perhetietoja selvitettyä ja isyyden tunnustamishalukkuutta on tiedusteltu raskausviikoilla 22–24. Terveydenhoitaja on kertonut, että isyyden tunnustaminen voidaan vastaanottaa raskausviikoilla 30–32 ja voidaan hoitaa etäasiointina heidän haluamallaan ajalla. Portaalissa on kyseiselle ajalle etävastaanottoaikoja heille valittavaksi.

Vanhemmuuden tunnustaminen etäasioinnin kautta soveltuu käytettäväksi riidattomissa ja selkeissä vanhemmuuden tunnustamistapauksissa, joissa kummallakaan vanhemmalla ei ole mitään epäselvyyksiä asian suhteen sekä tunnustamisen vastaanottava taho näkee asian myös näin.

Käyttötapaus kuvauksen kuvaus

1. Toinen vanhemmista varaa etävastaanottoajan ajanvarausjärjestelmästä vanhemmuuden tunnustamista varten.
2. Vanhemmat näkevät varatun ajan omista asiointiportaaleistaan ja saavat ajasta muistutuksen sähköisesti sen lähestyessä.
3. Vanhemmat tunnistautuvat etäasiointiin vahvalla sähköisellä tunnistautumismenetelmällä ja saapuvat sovitusti etävastaanottoajalle. Etävastaanoton aikana tapahtuvassa keskustelussa varmistetaan, ettei esteitä tunnustamisen vastaanottamiselle ole.
4. Etävastaanoton aikana terveydenhoitaja täyttää sähköisesti tunnustamisasiakirjan ohjaavan sovelluksen avustamana sekä tekee tunnustamisen vastaanottamisesta merkinnän molempien vanhempien potilaskertomukseen. Näin voidaan todentaa, että tunnustaminen on vastaanotettu asianmukaisesti ja toimenpide tulee myös tilastoitua terveydenhuollon järjestelmiin. (o toimenpidekoodi kirjataan äidin potilaskertomukseen)
5. Vanhemmat allekirjoittavat sähköisesti tunnustamisasiakirjat etävastaanoton aikana.
6. Allekirjoitusten jälkeen dokumentit siirtyvät automaattisesti DVV:n asianhallintajärjestelmän yhteyteen toteutettavaan tietovarantoon.
7. Kun DVV:n tietovarantoon saapuu ilmoitus lapsen syntymästä, asiakirjat siirtyvät sähköisessä muodossa DVV:n virkailijalle tarkistettavaksi ja vahvistettavaksi. Kun vanhemmuus on vahvistettu, tiedot tallentuvat väestötietojärjestelmään.
8. DVV:ltä tulee tieto ja päätös vanhemmuuden vahvistamisesta molemmille vanhemmille sähköisesti asiointiportaaliin tai suomi.fi- palveluun.

Poikkeukset

Jos etäasioinnin aikana todetaan asioita, jotka estävät terveydenhoitajaa vastaanottamasta vanhemmuuden tunnustamista, asia ohjautuu lastenvalvojalle selvitettäväksi.

Isä ja äiti voivat ottaa yhteyden omilta päätelaitteilta etävastaanotolle, jos heillä ei ole mahdollisuutta olla fyysisesti samassa paikassa.

Lopputulos

Vanhemmat haluavat hoitaa isyydentunnustamisen ennen lapsen syntymää. Asian liittyvät tarvittavat dokumentit ja asiointi on hoidettu turvallisen viestinvälityksen keinoin ja DVV on vahvistanut vanhemmuuden.

Muut vaatimukset

Sähköisen allekirjoituksen pitää tapahtua reaaliaikaisesti

Käyttötiheys

Vuonna 2019 annetusta noin 20 000:sta vanhemmuuden tunnustamista annettiin 83 prosenttia ennen lapsen syntymää ja valtaosa niistä tehtiin neuvolassa (valtakunnallinen tilasto)

Muut kohdat HE vanhemmuuslain lausunto ehdotuksessa

Esittämässänne lausunto ehdotuksessa tuotte esille, että vanhemmuuslain 25§:ssä 2 momentissa säädetään, että lastenvalvojan on annettava tunnustamislausuman antamisesta tieto lapselle, lapsen synnyttäneelle äidille, aviomiehelle taikka tunnustajalle postitse saantitodistusta vastaan, jos tämän tulee hyväksyä tunnustaminen, mutta lastenvalvojalla ei ole todistettavasti tietoa siitä, että tämä on saanut tiedon tunnustamislausuman antamisesta. Koska 22§:ssä tarkoitettu tunnustamisen hyväksyminen on edellytys vanhemmuuden vahvistamiselle, on lapsen tunnustaneen kannalta tärkeää, että tieto tunnustamisesta saatetaan niiden henkilöiden tietoon, joiden tulee hyväksyä tunnustaminen. Asian osapuolet saattavat olla yhtä aikaa läsnä lastenvalvojan luona tunnustamislausumaa annettaessa, jolloin lastenvalvojalla on todistettavasti tietoa siitä, että hyväksyjä on saanut tunnustamista koskevan tiedon. Jos näin ei ole tai muuta todistetta tiedon välittymisestä ei ole saatavissa, hänen tulee antaa tietoa tunnustamislausuman antamisesta postitse saantitodistusta vastaan henkilölle, jonka tulee hyväksyä tunnustaminen. Velvoite on rajattu niihin tilanteisiin, joissa hyväksyjän olinpaikka on tunnettu.

Sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa määrittelevässä laissa, 18§:ssä säädetään, että asiakirja, joka lain mukaan toimitetaan postitse saantitodistusta vastaan tai muuten todisteellisesti, voidaan asianosaisen suostumuksella antaa tiedoksi myös sähköisenä viestinä, ei kuitenkaan telekopiona tai vastaavalla tavalla. 19§:ssä säädetään, että muun kuin 18§:ssä tarkoitettu asiakirja voidaan antaa tiedoksi asianomaiselle sähköisenä viestinä hänen suostumuksellaan. Mielestämme nämä lait ovat ristiriidassa vanhemmuuslain 25§:n 2 momentin kanssa. Vanhemmuuslain 25§:ssä olisi hyvä olla maininta koskien lakia sähköisesti asioinnista viranomaistoiminnassa, jolloin tiedon tunnustamislausuman antamisesta voitaisiin myös toimittaa sähköisenä viestinä.

Jokinen Marjo
Keski-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä - Aster-projekti